İSLÂM VE 'LİBERALİZM' YA DA GÜNAHA DAVET

Nuray Mert

İslâmcılar ve 'liberaller', 11 Eylül ve ABD'nin Afganistan harekâtı üzerine resmen kapıştı. İslâmcılık ve liberalizm arasında bir ittifak var mıydı yok muydu tartışması açıldı, sonra da açıldığı gibi kapandı. Aslında, bu tartışma da gerçek bir tartışma değildi, çünkü söz konusu olan ilkeler değildi. 'Liberaller' dediğimiz seksen sonrası öne çıkan, herşeyi serbest piyasa ekonomisi çerçevesinde değerlendiren, neo-liberalizmin Türkiye'deki temsilcileri veya küresel vahşi kapitalizmin Türkiye'deki savunucuları. İslâmcılarla bu kesim arasındaki sıcak ilişkiyi anlamak zor değil; öncelikle bu, İslâmcılığın sağ siyasetin içinde boy vermiş, zaman zaman sağ siyasetin sınırlarını zorlamış olsa da, sağcılıkla göbekbağını koparamamış olmasıyla ilgili bir yakınlık durumu. Neo-liberalizmin, seksen sonrasının sağcılığı, İslâmî kesimi neo-liberal sağcılıkla tanıştıranın ise Turgut Özal önderliğinde ANAP olduğunu söyleyebiliriz.

Cumhuriyet devriminin ardından, devletin İslâmiyete karşı mesafeli duruşu, bu ülkede, sağ muhalefetin ana temasını belirlemişti; muhalefet 'devletin milletine yabancılaşmış kadroların elinden kurtarılması' hareketiydi. DP muhalefeti, liberal ekonomi programı savunuculuğunu, bu çerçevenin bir parçası olarak takdim etmek durumunda kalmıştı. Tek parti dönemine muhalefet, devletin, milletine yabancılaşmış bir seçkin zümrenin tekelinde olduğu ve milletin gerçek temsilcilerinin iktidarı ele geçirmesi ile bu durumun sona ereceği şeklinde formüle ediliyordu. 'Milletin gerçek temsilciliği'nin öncelikli şartı İslâmî değer ve sembollerle barışık olmak gibi gözüküyordu. Böylelikle sağ siyaset ile İslâmî hassasiyetler başından özdeşleştirilmiş oluyordu. Soğuk savaş döneminde, 'dinsiz komünizme karşı mücadele' çerçevesinde, kapitalizm, İslâmî hassasiyetlerle örtüşüyor olarak algılandı, dinsizliğe karşı savaş, kapitalizm için savaşla özdeşleşti.

Seksenli yıllarda, ortada komünizm lafı falan kalmamıştı, tek parti de geride kalmıştı, ama sağ siyaset kendine yeni bir düşman buldu; devletçilik! Özal

dönemi serbest piyasa ekonomisinin tüm dünyada yükseldiği dönemdi, siyasal söylemler bu çerçevede yeniden şekilleniyordu; 'demokrasi', 'sivil toplum' yükselen kavramlardı ve her ikisi de tabii ki serbest piyasanın bir fonksiyonu olarak takdim ediliyordu. İslâmî kesimin öteden beri, kendisini dışlayan 'devlet'le olan sorunu bu defa da devreye girdi ve piyasa İslâmî kesimin özlemleri için tek kurtuluş yolu ve alanı olarak görülmeye/ gösterilmeye başlandı. Bu anlayış, sadece merkez sağ siyasetin muhafazakar yanını belirlemekle kalmadı, İslâmcılık, seksenlerde geçmişinden farklı ve daha eleştirel bir mecraya girmesine rağmen, kendini neo-liberal sağcılıktan uzak tutamadı. Dolayısı ile neo-liberal çevrelerle İslâmî kesim arasındaki sıcaklık sadece, bazı neo-liberal yazar çizerlerin İslâmî kesimin taleplerine demokratik destek vermesinin veya ortak demokrasi mücadelesinin sonucu değildi.

Neo-liberaller arasında laiklik konusunda katı bir anlayışa sahip olmayanlar, İslâmî kesimi kendilerine yakın buluyorlardı. Çünkü, siyasal ve toplumsal meseleleri hep kültürel çerçevede irdelemeye alışmış İslâmî kesimin kapitalizm gibi bir sorunu, sermayenin önündeki her engeli ortadan kaldırmaktan başka bir dertleri olmayan neo-liberallerin, İslâm gibi bir sorunu yoktu. Kutsal ittifakı mümkün kılan bu birbirinin ayağına dolanmama haliydi. Ne zaman ki, kapitalizmin mabedlerinden biri yıkıldı, hem de, 'terörist' de olsa Müslüman kimlikli birileri tarafından yıkıldı, liberallerde şafak attı! İstediler ki, şimdiye kadar yakın durdukları İslâmî kesim hiç vakit geçirmeden kendini 'temize' çıkarsın, olayları kınamakla, insanların ölmesine üzülmekle kalmasın, kapitalizmin mabedlerine kendileri gibi fazladan anlam yüklesin, ağıtlar yaksın. Yıkılan kulelerle yıkılsın, şahlanıp Afganistanın tepesine binen ABD ile şahlansın. Böyle olmayınca, 'liberaller' vakit kaybetmeden İslâmî çevre ile aralarına mesafe koymak ihtiyacı hissettiler. Buna karşılık İslâmî kesim, işi daha ziyade şahsi platformda tartıştı, olay kapandı.

Oysa para tarikatı ile İslâmî anlayışın hiç bir yorumunu, hiç bir yönünü bağdaştırmak mümkün değil. Hal böyleyken ve bir vesile ile yol ayrımına gelmişken, keşke İslâmî kesim bu yönde bir hesaplaşma içine girseydi. Oysa, İslâmcıların çoğu para tarikatına mensup olanlarla Moon tarikatına mensup olanlar kadar uğraşmıyor, para tarikatının misyonerlerini, Yehova Şahitleri kadar bile tehlikeli görmüyorlar. Oysa hepsinden tehlikelisi o, hepsinin ardında ve önünde o var. Kapitalizm, İslâmiyetin, insanlığın tarihinde karşılaştığı en büyük tehlike, çünkü bizi içten kuşatıp, teslim alıyor. Üstelik, düşmanı kendi dışında arama alışkanlığı, İslâmî kesimi bu düşmana karşı daha da korumasız kılıyor.

Benzer bir şey, sol için de söylenebilir, gerçi sol siyaset, düşmanını, İslâmî kesim gibi 'yabancı güçler' arasında aramıyor, ama o da suçu sadece 'sistem'de, 'düzen'de aradığı ve tek tek insanı için içine katmadığı için, kapitalizmin muazzam taaruzu karşısında büyük bir geri çekiliş yaşadı. İnsanı, düşmanına mağ-

lup eden en önemli şeyin, kendisi olduğunu hesaba katmadı. Öyle olduğu için kapitalizm insanlığa hâlâ sürmekte olan, iyi bir gerilim filmi izletiyor, en beklenmedik kişi katil çıkıyor.

Sol, belki bunu hesaba katamazdı, çünkü çıkış noktası itibarıyla, kötülüğün nedenini, toplumun örgütleniş biçiminde görüyordu. İnsanın karanlık yüzünü hesaba katacak bir kalkış noktasından yoksundu, oysa İslâm öyle değil, insan üzerine söylenecek sözü çok ve ufku geniş. İçimizdeki düşmana karşı bizi herşeyden çok o uyarıyor, nefis diktatörlüğüne karşı çıkmak için en çok ona müraacat edebiliriz.

Hal böyle iken, İslâmcıların kapitalizmin kalemli muhafızları olan ekonomik liberalizm, daha doğrusu küresel vahşi kapitalizm savunucularıyla, ahbablık kurmaları, siyasi paralellik arayışları anlaşılır olmaktan uzak. Aslında, İslâmcılık- liberalizm tartışmasında, uzun boylu kurcalanacak bir şey yok, liberalizmin kuramsal olarak nasıl tanımlanıp tanımlanmıyacağının, tarihçesinin hiç bir önemi yok. Konunun politik liberalizmle de alakası yok, politik liberalizmin alanı içindeki tartışmalar daha ziyade İslâmcılık-demokrasi çerçevesinde yapılıyor. Söz konusu olan düpedüz, vahşi kapitalizmin ideolojik kılıfı olan neo-liberalizm. Oysa, meseleyi temel çıkış noktalarından uzaklaştırdıkça tanımlar muğlak bir hal alıyor, tartışma bulanık bir mecraya giriyor.

Neo-liberalizmin ve onun her çeşit temsilcisinin temel iddiası, gelişen teknoloji ile zenginleşen piyasa ekonomisinin insanlığın tüm dertlerine deva olduğudur. Aslında klasik liberalizm de aşağı yukarı aynı şeyi söylüyordu; en başından insanı ekonomi çerçevesinde tanımlayan oydu, özgürlüğün, demokrasinin kaynağının müdahalesiz piyasa işleyişi olduğu klasik liberalizmin iddiasıydı. Bu aslında, öncelikle, burjuva demokrasilerinin kalkış noktasıydı; daha doğrusu demokrasi iddiası, ekonomik alandaki iktidar ilişkilerini gözardı edip, hukuki eşitlik ve politik olanın sivil toplumdan kovulması çerçevesinde tanımlanıyordu. Neo-liberalizm, bu tezi daha ileri götürdü; o insanı sadece bir tüketici olarak tanımlıyor, dolayısı ile kurduğu dünya, tüketicinin dünyası. Neo-liberaller, özgürlüğün, demokrasinin alanının piyasa olduğunu, dahası, piyasanın, insanın kendini gerçekleştirmesinin bütün imkanlarını sunduğunu iddia ediyorlar. Onların dünyası, alıp satmanın, kazanıp harcamanın dünyası, hayatı hayat yapanın kazanma ve harcama dürtüsünün peşine düşmek olduğunu düşünüyorlar. Aslında, mesele bir noktadan sonra harcamak da değil, kazanmanın asıl anlamı; daha fazla güç kazanmak ve mümkün mertebe çok insan üzerinde iktidar oluşturmak. Harcamak, harcamaya koşullanmak sadece çarkın dönmesini sağlayan şey; bir noktadan sonra harcamak tüketme açgözlülüğünden öte, iktidarı sergileme arzusundan yani iktidar hırsının bir parçasından başka bir şey değil. Bu, insanlığın tarihi zaafı, bu bakımdan değişen bir şey yok.

Bunun ötesinde, liberalizm tarihte ilk kez, insanın zaafını meşrulaştırıyor, dahası yüceltiyor. Kapitalizm öncesinde, insanın iktidar hırsı, allanıp pullanıp,

dolambaçlı yollardan hedefine ulaşmaya çalışıyordu. Kapitalizm, bu zahmete son verdi. İktidar hırsının yine adı konmuyor, ama bencil, kendi çıkarından başka bir şey düşünmeyen insanın şahsında, yaygınlaşıyor, herkesin hakkı oluyor. Bu, tarih boyunca, insanlığın zahmetsiz bir şekilde kazandığı belki tek hakkı. Yaygınlaşmak suretiyle, bayağılaşıyor, ama bu bayağılık aynı zamanda onun meşruiyetinin kaynağı.

Liberallerin, toplum adına ileri sürülen her şeye karşı bazen büyük bir kuşku, bazen büyük bir öfke ile karşı çıkmalarının nedeni bu, insanlığın teslim olduğu yeni iktidarlar döngüsü meşruiyetini yitirmek istemiyor. Onlar, insanın kendi çıkarının dar dünyasına hapsedilmesinden son derece memnunlar, veya onun dışında bir insan tasavvur edemiyorlar. Serbest piyasa, özel insiyatif diye tutturmalarının nedeni, insanı tek motive edecek gücün kendi çıkarı olduğu fikri. Başka bir dayanakları yok.

İslâm adına en küçük bir kaygısı olanların tüm bu tablo ile uzaktan yakından ne alakası olabilir? Neo-liberalizmin Müslümanlara önerebileceği tek şey günaha davettir. Son olarak, neo-liberaller iddialarını tarihe dayandırıyorlar; bakın orada haklılar, tarih insanlık için, tümüyle övünç duyulacak bir seyir değil. Ama bunun böyle olması, insanlıktan umudumuzu kesmemizi gerektirmiyor. Ve nihayet, İslâmın vaadi, tüm zamanlar için, tarihin övünç duyamıyacağımız seyrini değiştirmek, insanı, insanlığı kör ihtiraslarına kurban etmekten ve kendi karanlık yüzüne teslimiyetten sakındırmak değil mi?